

УДК 346.13.(094)

Ю. І. ОСТАПЕНКО

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри господарського права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, Харків
julost@rambler.ru
ORCID ID: 0000-0002-4033-5927

**ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН
У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ:
ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

У статті розглянуто питання історичного досвіду організації системи законодавства в частині структурування галузей, що покликані регулювати економічні відносини. У зв'язку з цим у порівняльно-правовому вимірі досліджено співвідношення предметів господарського, економічного, комерційного, бізнесового та подібних до них галузей права й законодавства. Обґрунтовано невідворотність створення в системі законодавства і права міжгалузевих комплексів, що призначені створювати всебічне правове забезпечення для особливо актуальних макрооб'єктів. Стосовно цього визначено, що господарське право і законодавство є закономірним результатом розвитку законодавства у сфері економічних відносин.

Ключові слова: економічне законодавство, макроекономічне законодавство, мікроекономічне законодавство, господарське законодавство, галузеві комплекси господарського законодавства, функціональні комплекси господарського законодавства.

Постановка проблеми. Економічні відносини мають системний характер, а тому їх можна охарактеризувати як цілісний, органічний об'єкт правового і законодавчого регулювання, але традиційно структура права і законодавства «розбивають» цей об'єкт за цілою низкою критеріїв на окремі галузі та підгалузі права, і тим більше — законодавства. Як відомо, ключовим структуроутворюючим критерієм для права є симбіоз предмета і методів регулювання фінансових, аграрних, природоресурсних, приватних, публічних методів ре-

гулювання. Але попри всі особливості слід врахувати, що в різних правових системах і тим більше в різних країнах таке структурування має абсолютно специфічний характер.

Отже, економічне законодавство — це систематизовані джерела права, які регулюють економічні відносини між суб'єктами як приватного, так і публічного права. Особливістю економічного права як самостійної галузі є комплексний характер, який визначається тісною взаємозалежністю у цій сфері публічно-правових та приватноправових механізмів регулювання, а також існуючі галузеві та функціонально-комплексні компоненти єдиного механізму регулювання економічних відносин.

Концепції законодавчого регулювання економічних відносин у різних країнах склалися з різноманітних складових — систематизаційних нормативно-правових актів чи законодавчих джерел; але існування мікро- та макроекономічних відносин призводило до більш єдиної бази законодавчого регулювання на макрорівні. Хоча економічне законодавство базується на нормах і принципах як публічного, так і приватного права, воно теж має свої унікальні правові системи, щодо яких у сучасних умовах спостерігається тенденція до зближення норм, що регулюють господарську діяльність в різних країнах. Інтеграційні процеси, котрі спостерігаються в економіці, неминуче торкаються посилення «єдиного погляду» в праві різних країн. Результатом цього процесу є стирання розрізнених думок у системах правового регулювання.

Правові інтеграційні процеси відбуваються у зв'язку з необхідністю розвитку зв'язків між суб'єктами господарювання різних країн, ліквідації перешкод у національному праві, що гальмують розвиток таких зв'язків.

Ці складові та їх співвідношення є найважливішими елементами регулювання економічних відносин. Необхідність аналізу останніх підкреслює і той факт, щодо якого економічного комплексу належить джерело, так і будуть відбуватися і надалі розвиток систематизаційних процесів у тій чи іншій економічній системі. Також важливим є питання забезпечення взаємодії між нормами українського та закордонного господарського права, для цього, як уявляється, необхідно визначити загальні закономірності у правовому регулюванні господарської діяльності. Ці питання мають не тільки теоретичне, а й велике практичне значення, адже одним із головних завдань права залишається забезпечення синтезу юридичних знань та правових систем, тобто актуальність аналізу останніх є обґрунтованою необхідністю для прогнозування тенденцій розвитку господарського законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливий внесок в аналіз історії систематизації джерел економічного права зробили російські вчені, а саме: В. В. Безбах, М. Н. Кузнецов, М. Г. Масевич, М. П. Мозольний, В. Г. Ульяновцев тощо.

Щодо аналізу досліджень на теренах України, то цією проблематикою займалися представники донецької школи права, а саме: В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменський, П. Г. Скрипник, В. А. Устименко. Також частковим аналізом розвитку науки займалася О. М. Вінник, Д. В. Задихайло та інші. Але ці науковці не приділили достатньої уваги історії формування економічного права, впливу останньої на систематизаційні процеси його регулювання та модернізації економічного законодавства в цілому.

Формулювання цілей. Метою статті є з'ясування законодавчого досвіду організації та структури правового й законодавчого унормування економічних відносин як таких, у фокусі яких є власне господарська діяльність, адже, як відомо, наявність приватноправового компонента такого унормування організованого в одних країнах на моністичній основі, а в інших — на дуалістичній. Публічно-правовий — на адміністративно-правовій або у комплексі на господарсько-правовій основі. Отже, виникає питання співвідношення національних редакцій законотворчості, вимог сучасного етапу розвитку самого предмета регулювання — господарських відносин суспільно-капіталістичної актуалізації правового господарського порядку як правової цінності.

Виклад основного матеріалу. Дослідження різних аспектів формування, реалізації та сутності господарського законодавства призвели до визнання у ХХ ст. необхідності формування теоретичної конструкції, яка б охоплювала всі правові явища. Цілісно і системно охарактеризувала їх внутрішні та зовнішні відносини. Основою методологічного підходу з цього питання є практична необхідність застосування системного підходу щодо аналізу правових явищ. За допомогою системного підходу певний об'єкт розглядається як складне, багатоаспектне явище, що складається з різноманітних елементів, зв'язки між якими утворюють відносно стійку структуру та забезпечують його цілісність [1, с. 313, 323–324].

Цінність використання категорій законодавчих систем для юриспруденції як такої полягає у можливості комплексно проаналізувати всю природу правових відносин щодо окремих суспільних об'єктів у правовому полі, а також конкретизовано щодо кожного окремого предмета у відповідному колі суспільних відносин, щоб виявити найсуттєвіші закономірності, які склалися між частинами та у стосунках з конкретними явищами. Отже, під законодавчою системою у загальному вигляді розуміють чітко сформовану позицію (єдине розуміння сутності законодавчих норм) щодо усіх його правових конструкцій під впливом об'єктивних закономірностей та історичних чинників (національних, релігійних, економічних та ін.). Звісно, ці правові конструкції є унікальними для кожного суспільства та зумовлюють різноманітність правових систем, які у свою чергу перебувають у стійких зв'язках між собою та з ін-

шими соціальними системами. Таким чином, саме це ідеологічно складає загальну систему законодавства.

Разом із цим законодавча система як така характеризується не тільки цілісністю, але і наявністю структурних елементів, адже складається з різноманітних правових системних предметних блоків — галузей права, які є головними за своєю роллю та найбільшими за обсягом структурними підрозділами (центральною ланкою) системи загального законодавства [2, с. 254–256]. Унікальність утворення галузей права полягає в тому, що вони не створені штучно законодавцем, а викликані до життя реальним існуванням практичних соціальних потреб, які суспільство усвідомлює, а законодавець визначає офіційною формою письмового документа (нормативно-правового акта). В цілому галузі законодавства безпосередньо відбивають особливий соціальний механізм і об'єктивний характер щодо утворення однорідних суспільних відносин стосовно відповідного предмета регулювання, накладаючи необхідність застосування особливих методів, прийомів регулювання та режимів правового тлумачення норм відповідно до визначеної галузі права [3, с. 74]. Однак у реалії практичного розуміння ускладнення полягає в тому, що єдине тлумачення правової сутності тієї чи іншої законодавчої норми може застосовуватися до невизначеної кількості різноманітних випадків, що належать до різнополярних областей (галузей, інститутів, комплексів) загальної системи законодавства. Таке явище взагалі виникає з позиції того, що законодавчі норми за своєю природою є абстрактними, загальносистемними та неперсоніфікованими правилами правової поведінки.

Утім для уособлення характеристики більшості законодавчих галузей недостатньо користуватися критеріями предмета та методу правового регулювання, адже цей підхід спрацьовує винятково на дихотомію права з його поділом на публічне і приватне (яскравим прикладом є цивільне і кримінальне право). Тобто низка за своєю природою суспільних відносин залишається поза межами відповідного предмета та, звісно, регулювання відповідним змістовним методом, притаманним узгодженій галузі, є вже не логічним і у свою чергу не спрацьовує на практиці. Таким чином, при характеристиці особливостей визначення предмета, режимів, принципів та методів регулювання, а також органічної єдності «духу» і «букви закону» тлумачення норм необхідно встановити, до якого з точки зору традиційного поділу законодавства належить той чи інший його вид: 1) фундаментальний (профілюючий) — юридично первісний, який містить вихідний правовий матеріал, що використовується для формування правових режимів інших галузей права та вичерпано концентрують генеральні юридичні режими, галузеві методи правового регулювання (до них належать: конституційне, цивільне, адміністративне,

кримінальне тощо); 2) спеціальні — головні правові режими модифіковано, пристосовано до особливих сфер суспільства (трудове, сімейне, земельне тощо); 3) комплексні — сполучення різнорідних правових інститутів профілюючих (фундаментальних) та спеціальних галузей, яскравим прикладом є підприємницька (господарська), торговельна, морська та ін.

Отже, множинність, неоднорідний характер різнорідних елементних складових законодавчої системи з боку галузевого підходу характеризується та ускладнюється ще й тим, що внутрішню будову господарської галузі права складають юридично цілісні комплексні взаємопов'язані в загальній частині законодавчі інститути, які регулюють певну сукупність однорідних за своїм предметом, комплекс суспільних відносин, об'єднаних єдиним об'єктом суспільних інтересів (корпоративних, торговельних, зовнішньоекономічних, інноваційних та інших). Таким чином, господарське законодавство складається з великого масиву взаємопов'язаних нормативно-правових актів, що регулюють господарські відносини.

Звісно, господарському законодавству України притаманна ціла низка характерних ознак: значна розгалуженість і наявність великої кількості нормативно-правових актів (як на мікрорівні, так і на макрорівні), для цього є об'єктивні (динамізм та складність господарського життя і, відповідно, правове регулювання) та суб'єктивні причини (недостатня увага до упорядкування господарського законодавства та численні експерименти у сфері економіки, кожен з яких потребує спеціального правового забезпечення) [4]; перевага в господарському законодавстві комплексних нормативно-правових актів, що містять норми різних галузей права (господарського, цивільного, фінансового тощо), які стосуються одного предмета правового регулювання-страхування (Закон України «Про страхування»), інвестування (Закон України «Про інвестиційну діяльність»), господарських товариств (Закон України «Про господарські товариства») та інші; кодифікованість господарського законодавства, де базовим є ГК України, прийнятий 16 січня 2003 р., розроблений відповідно до Концепції судово-правової реформи в Україні, схваленої Постановою Верховної Ради України від 28 квітня 1992 р.; наявність у господарському законодавстві значної кількості нормативних актів обмеженої сфери дії — відомчих, регіональних, локальних (відомчі забезпечують специфіку правового регулювання господарських відносин в окремих галузях та сферах економіки, мають відповідати нормативно-правовим актам вищої юридичної сили і, як правило, набувають чинності з дня державної реєстрації в Міністерстві юстиції України).

На сьогодні наявність подібного підходу дає можливість поєднувати норми законодавства в єдине ціле відповідно до єдиного підходу виваженої міри

управління регулюванням господарського життя. Адже надання такого роду комплексній галузі упорядкованого системного характеру, відповідно до специфіки існування макро- і мікрорівнів того чи іншого господарсько-правового інституту (в аспекті самої галузі), викликане об'єктивними чинниками єдиного системного підходу щодо регулювання економікою в цілому, адже існує нагальна об'єктивна необхідність єдиного підходу щодо: характеристики суб'єктного складу, законних засобів реалізації прав і виникнення обов'язків, встановлення меж щодо державних методів регулювання економіки в тій чи іншій галузі щодо забезпечення реалізації тих чи інших суспільних інтересів у конкретному господарюючому інституті чи комплексі у межах правового поля.

Інтенсивний розвиток інтеграційних економічних, наукових та інших зв'язків між державами викликає потребу вивчення, життя суспільно необхідних елементів та вдосконалення на цій основі господарського права як такого, перехід України до багатуокладної економіки обумовлює необхідність у дослідженні досвіду правового регулювання господарської діяльності у більш розвинутих зарубіжних країнах та використання серед них стійко сформованих чи принципово нових інноваційно-законодавчих конструкцій. Утім міжгалузєва інтеграція законодавчих конструкцій може бути визначена як систематизація нормативно-правового масиву щодо відповідного предметного критерію: компетенційні нормативні акти — нормативно-правові акти різної сили, що визначають правове становище суб'єктів господарювання (розд. II ГК України «Суб'єкти господарювання», закони України «Про товарну біржу», «Про інститут спільного інвестування», «Про кооперацію» та ін.); договірне право як інститут господарського законодавства, що регулює зобов'язальні відносини у сфері господарювання (наприклад, гл. 20 ГК України «Господарські договори»). Крім того, до окремих інститутів господарського законодавства належать нормативні акти, що регулюють ринок капіталів, інвестиційну діяльність, зовнішньоекономічну діяльність тощо.

Утім ціла низка економічних за своєю природою відносин залишається за межами предмета господарсько-правового регулювання, виходячи з існуючого розподілу між аграрним екологічним, фінансовим, адміністративним, а також цивільним та трудовим правом та законодавством. Разом з тим економічна система як цілісний об'єкт правового регулювання часто потребує від законодавця саме комплексного підходу, інтеграції різногалузєвого нормативного матеріалу, використання практичних макроекономічних правових моделей. Ці процеси мають сприяти процесам внутрішньоправової правової уніфікації самих правових засобів, а згодом створенню нових механізмів їх взаємодії відповідно до завдань існуючої економічної політики держави та

сприяти створенню реальних комплексних міжгалузевих правових інститутів, які згодом отримають нормативну форму відповідних міжгалузевих джерел законодавства.

Разом з тим сучасний рівень забезпечення процесу інтеграції України у світове господарство викликає все більш широкі можливості для ділової співпраці українських і зарубіжних суб'єктів господарювання. В той же час здійснення макроекономічного регулювання національної економічної системи суттєво торкається суспільних інтересів підприємців, споживачів, працівників, інвесторів, імпортерів, експортерів, громадян, адже виникає аспект антикорупційності, тобто вимоги використання макроекономічного регулювання щодо окремих груп суб'єктів. Ця обставина зумовлює необхідність знання учасниками таких відносин господарського (комерційного) права зарубіжних країн і є необхідним етапом професійної підготовки юристів, а саме — юридичної еліти, що на базі своєї відповідальності перед суспільством керувалася б узгодженими, спільними і суспільно-позитивними цінностями. Отже, належний аналіз та забезпечення вивчення господарського права зарубіжних країн дозволяє: по-перше, ознайомитися з господарським (комерційним) правом іноземних держав; по-друге, краще виявити в іноземних економіко-правових конструкціях «раціональні зерна», які можуть бути застосовані у законодавчій економічній політиці; по-третє, відповідно до аналізу розвитку іноземних економічних конструкцій у тому чи іншому господарюючому інституті встановити подальший прогноз щодо напряму розвитку у цій галузі національного права з того чи іншого напряму. Також для підвищення макrorівневого законодавчого забезпечення законодавець повинен виявити у праві іноземних держав різні конструктивні техніко-юридичні прийоми, які були прийнятні чи будуть прийняті у зв'язку з політичними реаліями у світі для координації регулювання економіки в Україні у колі господарсько-правового забезпечення.

Необхідно зазначити, що термін «господарське законодавство» вживається в юридичній літературі в різних значеннях. Найчастіше він застосовується для позначення проблем правового регулювання господарської діяльності або проблем правового забезпечення економіки. Цей же термін застосовується для позначення однієї з юридичних навчальних дисциплін, що викладаються у вищих навчальних закладах, зокрема в Україні, Російській Федерації, в Німеччині, в ряді інших країн. Також викладаються дисципліни, що охоплюють частину господарського права чи вважаються його інституційними частинами — підприємницьке право, комерційне право, торговельне право, банківське право тощо. Терміном «господарське право» позначається одна з галузей законодавства — господарське законодавство. Щодо сучасного розуміння господарського права (законодавства), то його можна визначити як сукупність

норм, що регулюють господарську діяльність та її організацію, яке охоплює все те, що включають в себе названі поняття і все те, що в зарубіжних країнах становить правове забезпечення державного регулювання економіки. І, нарешті, про господарське право та законодавство сьогодні говорять також як про систему норм, що регулюють господарювання, організацію та здійснення господарської діяльності.

У цілому можна сказати так, що за кордоном: норми у праві, що у нас називається господарським законодавством (господарським правом), в зарубіжній літературі називається по-різному. В одних країнах мова йде про господарське право — *Wirtschaftsrecht*, у Росії про «хозяйственное право»; в інших — про економічне право — *Economic law*; про публічне господарське право — *Droitpublik Economique*; про комерційне право — *Commercial law*; про торговельне право — *Trade law*; про ділове право — *Business law*; про право управління економікою [5; 6, с. 126–127; 132–133]. Ці поняття перетинаються в окремих своїх частинах, але не є цілком тотожними. В той же час, якщо спиратися на думку професора О. П. Підцерковного, то складність полягає в тому, що у визначеній межі зарубіжного господарського законодавства обумовлюється щонайменше одним вимогам лінгвістичних чинників, адже слово «господарський» перекладається англійською як «economic» (економічне, господарське) і як «business» (бізнесовий), чи як «commercial» («комерційний»). Але жодне з цих понять не може точно відобразити сукупність у своїй сутності «підприємницького права», «торговельного права», а, отже, поняття господарського законодавства у буквальному розумінні («*Economic law*», «*Wirtschaftsrecht*») займає значну частину світового правового простору і, як відомо, зустрічається як окреме поняття, більш широке ніж комерційне чи бізнесове право, не лише у правових системах Японії, Китаю, Німеччини, Сербії, Японії, США, України, Естонії, але й значно наближене у значенні міжнародного співробітництва країн СНД [5; 7, с. 461–464].

Якщо ж звернутися до українського законодавства (господарського), то більшість перелічених областей закордонного законодавства складають окремі структурні підрозділи його системи чи окремі законодавчі (нормативні) інститути у господарському праві, що, у свою чергу, являє собою окремі групи (підсистеми) нормативних актів (джерел права), предметом яких є комплекс однорідних відносин чи видів діяльності. Звідси первинною складовою як горизонтальної системи господарського законодавства (предметом регулювання у широкому розумінні, тобто видами господарської діяльності (продукція, роботи, послуги), так і вертикальної (згідно з юридичною силою актів) є джерело права. А основою системи господарського законодавства є матеріальний критерій, зміст предмета регулювання.

Отже, господарське право закордонних країн — це система господарсько-правових норм, які регулюють відносини суб'єктів господарювання між собою, споживачами та державою при виробництві товарів, наданні послуг і виконанні інших суспільно необхідних функцій. Утім у закордонному праві на сьогодні відсутнє поняття «чистоти» та системного погляду щодо критеріїв класифікації суб'єктів господарської діяльності. Як уявляється, для усунення цієї наукової прогалини (законодавчої) у господарському праві, по-перше, необхідно звернутися та проаналізувати комерційні та торгові кодекси (які є більш поширеними у романо-германському праві), то суб'єктів господарської діяльності у цих нормативних актах класифікують як «комерсантів», а в більшості інших нормативних актах як «підприємців» (до них належить і українське господарське законодавство). По-друге, треба звернути увагу на те, які ознаки учасників господарської діяльності належать до понять «комерсант», а які — «підприємець». Адже якщо звернутися до методологічного аналізу, то законодавцями різних країн використовуються різні критерії. Наприклад, за законодавством ФРН до «комерсантів» належать суб'єкти, які ведуть торговельний промисел, під яким розуміється будь-яка виробнича діяльність, що охоплює весь кругообіг капіталу у сфері виробництва та обігу товарів; у Франції «комерсанти» — це особи, котрі укладають торговельні угоди у процесі здійснення своєї професії; в Іспанії «комерсанти», по-перше, це особи, які володіють дієздатністю для бачення торговельної діяльності, здійснюють цю діяльність постійно, по-друге, торгові, а також промислові компанії; в Португалії під цим суб'єктом господарювання розуміють особу, яка, володіючи здатністю здійснення торговельних операцій, займається в силу своєї професії, а також сюди належать торговельні товариства. Стосовно поняття «підприємець», то його використовують у більшості випадків колишні країни СНГ: в Україні під цим поняттям розуміють фізичну особу, що здійснює підприємницьку діяльність, тобто ініціативну, систематичну, на власний ризик діяльність з метою одержання прибутку, без створення юридичної особи, і зареєстрована як підприємець у встановленому законом порядку [4; 8]. Якщо звернутися до законодавства Білорусі чи Російської Федерації, то законодавці цих країн ввели таке поняття, як «індивідуальний підприємець» — фізична особа, зареєстрована у встановленому законом порядку і здійснює підприємницьку діяльність без утворення юридичної особи.

Виходячи з наведених визначень, можна сформулювати взагалі такі юридичні ознаки господарської діяльності: 1) спеціальні суб'єкти (комерсанти, підприємці, індивідуальні підприємці); 2) виробництво товарів для обміну і надання послуг економічного характеру; 3) наявність власного (позикового)

капіталу; 4) наявність робочої сили; 5) професійний, постійний і систематичний характер здійснюваної господарської діяльності.

Згідно із закордонним законодавством господарською правосуб'єктністю наділяються громадяни та об'єднання громадян (товариства), які на підставі будь-яких, законно закріплених у законодавстві тієї чи іншої держави форм власності, систематично виготовляють товари для обміну або надають послуги економічного характеру і діють при цьому від свого імені на свій страх і ризик. Втім необхідно звернути увагу на таку обставину: для ведення господарської діяльності необхідний капітал, мінімальні межі якого можуть бути встановлені будь-яким вітчизняним законодавством. Наприклад, у Франції товариство з обмеженою відповідальністю утворюється двома і більше особами, але не більше 50 чоловік, а його установчий капітал повинен бути не менше 20 тис. франків; у ФРН акціонерне товариство створюється не менше ніж п'ятьма засновниками зі встановленим капіталом 100 і більше 1 тис. марок.

Необхідно зазначити, що обов'язковим показником господарської діяльності в зарубіжних країнах є: 1) її *професійний характер*, адже суб'єкти господарювання не зможуть надати споживачам (населенню) високоякісних товарів та послуг, якщо вони не мають достатнього рівня у професійній діяльності; 2) її *постійний характер*, тобто не повинні мати одноразового характеру, а мати елемент виробничого характеру господарської діяльності; 3) *елемент систематичності*, адже її завдання визначається у довготривалому та регулярному забезпеченні потреб споживачів у товарах і послугах.

Господарська діяльність у викладеному контексті і є предметом господарського права (законодавства) та господарсько-правового регулювання.

Система господарського права (законодавства) зарубіжних країн — його внутрішня структура, що складається з правових норм, правових інститутів і підгалузей. У більшості зарубіжних країн можна виділити такі правові інститути, як: суб'єкти господарювання, господарські договори, господарсько-правове регулювання майна різних суб'єктів господарювання, планування господарської діяльності, сприяння конкуренції, обмеження монополізму, державний вплив на економіку, фінансування, цінні папери, кредитування, бухгалтерський облік, банкрутство, банківська та інші види господарської діяльності.

Висновки. 1. У сучасному економічному вимірі об'єктивно існує проблема комплексного законодавчого регулювання економічної системи як цілісного механізму. Подібний характер на сьогодні властивий і господарському законодавству. Адже воно містить у собі загальний механізм регулювання організаційно-господарських, господарсько-виробничих відносин. Однак

очевидним є той факт, що економічна система як об'єкт правового регулювання в цілому ряді випадків макрозаконодавчого порядку вимагає створення комплексних механізмів, які, у свою чергу, будуть складатися з господарсько-правових, аграрно-правових, фінансово-правових, природно-ресурсних та інших складових компонентів регулювання. У цьому сенсі можна припустити, що головною ідеєю формування комплексного цілісного режиму правового регулювання повинні стати окремі макрооб'єкти правового регулювання, які є носіями комплексного міжгалузевого характеру, наприклад: інформація, господарська діяльність, охорона здоров'я тощо.

2. Процеси розвитку права, його галузей нагадують процеси розвитку в інших сферах життєдіяльності. На зміну одним моделям законодавчого забезпечення економіки приходять інші — вдосконалені чи принципово нові системи збагачені та вдосконалені, як на власному історичному досвіді, так і на досвіді більш розвинутих країн, де використовується право романо-германської групи.

3. Отже, у порівняльно-правовому вимірі, а саме дослідженні співвідношення предметів господарського, економічного, комерційного, бізнесового та їм подібних галузей права й законодавства обґрунтована невідворотність створення в системі законодавства і права міжгалузевих комплексів, які у свою чергу призначені створювати всебічне правове забезпечення для особливо актуальних макрооб'єктів. Тобто можна константувати, що господарське право і законодавство є закономірним результатом розвитку законодавства у сфері економічних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Загальна теорія держави і права : підручник для студ. юрид. вищ. навч. закл. / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина, Л. В. Аврааменко та ін. ; за ред. О. В. Петришина. – Х. : Право, 2009. – 598 с.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / пер. з рос. – Х. : Консум, 2006. – 656 с.
3. Котюк І. І. Основи правознавства : підручник для 9 класу загальноосвіт. навч. закл. / І. І. Котюк. – К. : Генеза, 2003. – 203 с.
4. Задихайло Д. В. Проблеми системи та методики викладення навчального курсу «Підприємницьке право» / Д. В. Задихайло // Проблеми вищої юридичної освіти : тези доп. та наук. повідомл. наук.-метод. конф. (м. Харків, 18–19 груд. 2001 р.) / за ред. В. В. Комарова. – Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2002. – С. 135–137.
5. Подцерковний О. П. Розвиток господарсько-правового напрямку у законодавстві та науці зарубіжних країн / О. П. Подцерковний // Правова доктрина України. – Х. : Право, 2013. – Т. 4. – С. 396–424.

6. Хозяйственное право : учебник / В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменский, К. С. Хахулин и др. ; под ред. В. К. Мамутова. – К. : Юринком Интер, 2002. – 912 с.
7. Подцерковний О. П. Про зарубіжні тенденції розвитку законодавства та науки економічного (господарського) права / О. П. Подцерковний // Правова доктрина – основа формування правової системи держави. – Х. : Право, 2013. – С. 461–464.
8. Кравчук В. Фізична особа-підприємець // Мала енциклопедія нотаріуса : наук.-практ. журн. Асоціації приват. нотаріусів Харків. обл. – 2010. – № 3. – С. 57–64.
9. Знаменський Г. Л. Наукоємність сучасного господарського права / Г. Л. Знаменський // Право України. – 2010. – № 8. – С. 19–25.
10. Задихайло Д. В. Зміст права на підприємницьку діяльність в системі економічних прав громадянина / Д. В. Задихайло // Формування європейського правового простору: історія і сучасність : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 20 трав. 2011 р. / Нац. акад. прав. наук України, НДІ держав. буд-ва та місц. самоврядування, Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х. : НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування, 2011. – С. 122–125.
11. Задихайло Д. В. Господарсько-правове забезпечення економічної політики держави : монографія / Д. В. Задихайло. – Х. : Юрайт, 2012. – 454 с. – (Бібліотека юриста).

REFERENCES

1. Tswick M. V., Petryshyn A. V., Avraamenko L. V. (2009). Zahalna teoriia derzhavy i prava: pidruchnyk dlia studentiv yurydychnykh vyshchykh navchalnykh zakladiv. Kharkiv. Pravo.
2. Skakun O. F. (2006) Teoriia derzhavy i prava: pidruchnyk. Kharkiv. Konsum.
3. Kotyuk I. I. (2003). Fundamentals of Law: Textbook for 9th class general. Schools. Genesis.
4. Zadykhailo D. V. (2002) Problemy systemy ta metodyky vykladennia navchalnoho kursu «Pidpriemnytske pravo». Problemy vyshchoi yurydychnoi osvity: Tezy dop. ta nauk. povidom. nauk.-metod. konf. (Kharkiv, 18–19 hrudnia 2001 r.). Kh. Nats. yuryd. akad. Ukrainy im. Yaroslava Mudroho.
5. Podtserkovnyi O. P. (2013) Rozvytok hospodarsko-pravovoho napriamu u zakonodavstvi ta nautsi zarubizhnykh krain. Pravova doktryna Ukrainy. Kh. : Pravo.
6. Mamutov V. K., Znamenskij G. L., Nahulin K. S. (2002) Hozyajstvennoe pravo: uchebnik. K. YUrinkomInter. 2002.
7. Podtserkovnyi O. P. (2013) Pro zarubizhni tendentsii rozvytku zakonodavstva ta nauky ekonomichnoho (hospodarskoho) prava. Pravova doktryna – osnova formuvannia pravovoi systemy derzhavy. Kh.Pravo.
8. Kravchuk V. (2010) Fizychna osoba-pidpriiemets. Mala entsyklopediia notariusa. Naukovo-praktychnyi zhurnal Asotsiatsii pryvatnykh notariusiv Kharkivskoi oblasti.3.
9. Znamenskyi H. L. (2010) Naukoiemnist suchasnoho hospodarskoho prava. Pravo Ukrainy. 8.

10. Zadykhailo D. V. (2011) Zmist prava na pidpriumnytsku diialnist v systemi ekonomichnykh prav hromadianyna. Formuvannia yevropeiskoho pravovoho prostoru: istoriia i suchasnist : materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kharkiv, 20 trav. 2011 r). Natsionalna akademiia pravovykh nauk Ukrainy, NDI derzhavnoho budivnytstva ta mistsevoho samovriaduvannia , Natsionalnyi universytet «Iurydychna akademiia Ukrainy im. Ya. Mudroho». Kh.
11. Zadykhailo D. V. (2010) Hospodarsko-pravove zabezpechennia ekonomichnoi polityky derzhavy : monohrafiia. Kh. Yurait.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2016.

Ю. И. ОСТАПЕНКО

кандидат юридических наук, ассистент кафедры хозяйственного права Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Харьков

ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОТНОШЕНИЙ В СФЕРЕ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

В статье рассмотрены вопросы исторического опыта организации системы законодательства в части структурирования отраслей, призванные регулировать экономические отношения. В этой связи в сравнительно-правовом соотношении исследованы предметы хозяйственного, экономического, коммерческого, делового и им подобных отраслей права, а также законодательства. Обоснована необратимость создания в самой единой системе законодательства и права межотраслевых комплексов, предназначенных создавать всестороннее правовое обеспечение для особо актуальных макрообъектов. В этом отношении определено, что хозяйственное право и законодательство являются закономерным результатом развития законодательства в сфере экономических отношений.

Ключевые слова: экономическое законодательство, макроэкономическое законодательство, микроэкономическое законодательство, хозяйственное законодательство, отраслевые комплексы законодательства, функциональные комплексы законодательства.

Yu. I. OSTAPENKO

PhD. (Legal Sciences), assistant lecturer of the Economic Law Department Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv

LEGISLATIVE REGULATION OF RELATIONS IN THE ECONOMIC SPHERE: A COMPARATIVE AND LEGAL ASPECT

Problem setting. A matter of providing interaction between norms of the Ukrainian and foreign law is of considerable importance. To achieve this goal, it is expedient to determine general frameworks of legal regulation of the economic activity. These matters

are not only of theoretical, but also of practical importance, since providing synthesis of juridical knowledge and legal systems remains one of the main aims of the law. That is to say, analysis of the latter is the substantiated necessity for prognostication of tendencies of the commercial legislation development.

Recent research and publications analysis. Russian scientists, namely V. V. Bezbakh, M. N. Kuznetsov, M. H. Masevich, M. P. Mozolnyi, V. H. Ulianishchev et al. have significantly contributed to analysis of history of systematization of economic law sources. In Ukraine, this problematics has been researched by representatives of the Donetsk school of law, particularly V. K. Mamutov, H. L. Znamenskyi, P. H. Skrypnyk, V. A. Ustyenko. O. M. Vinnyk and D. V. Zadykhailo also have done researches aimed at development of the science. Nevertheless, these scientists have not pay considerable attention to the history of economic law formation, the influence of the latter on systematization processes of its regulation and modernization of the economic legislation in general.

Paper objective. An article purpose is to indicate legislative experience of organizing and the structure of legal and legislative regulation of economic relations as those focused on the very commercial activity. A private and legal component of such regulation is organized on the monistic basis in some countries and one the dualistic basis in others. The private and legal component is based on the administrative and legal basis or as a whole on the economic and legal basis. Thus, there is a matter of correlation of national editions of lawmaking and requirements of a current stage of development of the very regulation subject — commercial relations of social and capitalistic actualization of the legal economic order as the legal value.

Paper main body. Since system nature is inherent to economic relations, they can be characterized as a single organic object of legal and legislative regulation. However, the traditional structure of the law and legislation divide this object into separate branches and sub-branches of the law and legislation according to a set of criteria. As is known, symbiosis of a subject and financial, agricultural, natural resource, private, and public methods of regulation is a key structure-creating criterion for the law. It should be taken into account that such structuring is different in various countries and legal systems.

Therefore, economic legislation is systematized sources of the law, which regulate economic relations between entities of the private as well as public law. A peculiarity of the economic law as an independent branch consists in complex nature, which is stipulated by close interdependence of public and private as well as private and legal mechanisms of regulation in this sphere and by existing branch and functional and complex components of a single mechanism of economic relation regulation.

Conceptions of legislative regulation of economic relations in different countries consist of various components — systematized normative and legal acts or legislative sources. However, existence of micro- and macroeconomic relations resulted in unification of the legislative regulation basis at the macro-level. Although the economic legislation is based on norms and principles of public as well as private law, it also comprises unique legal

systems. A tendency of rapprochement of norms regulating the economic activity in various countries is inherent to these legal systems. Integrational processes observed in the economy inevitably infringe strengthening «single vision» in the law of various countries. Blurring of distinctions in legal regulation systems is a result of this process.

Legal integration processes occur due to the necessity of development of relations between economic entities of different countries, liquidation of hindrances in the national law, which restrain development of such relations.

These components and their interaction are the most important elements of economic relation regulation. The necessity of analysis is stipulated by the fact that further development of systematization processes in one or another economic system depends on a type of economic complex, to which a source is belonged. A matter of providing the interaction between norms of the Ukrainian and foreign economic law is also significant. The author suggests determining general frameworks of legal regulation of the economic activity in order to settle this matter. These matters are not only of theoretical, but also of practical importance, since providing synthesis of juridical knowledge and legal systems remains one of the main aims of the law. That is to say, analysis of the latter is the substantiated necessity for prognostication of tendencies of the commercial legislation development.

Conclusions of the research. 1. There is a problem of complex legislative regulation of an economic system as a single mechanism in the current economic dimension. A similar property is also inherent to the economic legislation. The economic legislation contains a general mechanism for regulation of organizational and economic as well as economic and productive relations. Obviously, an economic system as an object of legal regulation in many types of a macro-legislative order requires formation of complex mechanisms, which, in turn, will consist of economic and legal, agrarian and legal, financial and legal, natural resource, and other components of regulation. The author may suppose that certain macro-objects of legal regulation should form a complex single regime of legal regulation. These complex and inter-branch macro-objects comprise information, the economic activity, health protection, etc.

2. Processes of development of the law and its branches are similar to processes of development in other spheres of the vital activity. New models of legislative support of the economy substitute former ones. These new systems are improved or principally new systems, which are enhanced owing to own historical experience as well as the experience of more developed countries, where the law of the Roman and Germanic group is applied.

3. Thus, having researched the correlation of subjects of business, commercial, economic, and similar branches of the law and legislation, the author has substantiated inevitability of formation of inter-branch complexes in the system of legislation and law. In turn, these complexes are intended for creation of comprehensive legal support for peculiarly topical macro-objects. That is to say, the author may assert that the commercial law and legislation are logic results of development of the legislation in the sphere of economic relations.

Short Abstract to an article

Abstract. The article considers matters of historical experience of organizing a legislative system, particularly structuration of branches aimed at regulation of economic relations. The author has researched the correlation of subjects of business, commercial, economic, and similar branches of the law and legislation, using the comparative method. The author has substantiated inevitability of formation of inter-branch complexes in the system of legislation and law. In turn, these complexes are intended for creation of comprehensive legal support for peculiarly topical macro-objects. The author determines that the commercial law and legislation are logic results of development of the legislation in the sphere of economic relations.

Key words: economic legislation, macroeconomic legislation, microeconomic legislation, commercial legislation, branch complexes of commercial legislation, functional complexes of commercial legislation.